

Det aktive menneskes triumf?

– en analyse af de omfattende forandringer af kategoriseringen af kontanthjælpsmodtageren

Mathias Herup Nielsen

Artiklen beskæftiger sig med de kategorier, som benyttes af medarbejdere i landets kommuner til at beskrive kontanthjælpsmodtageres jobparathed. Reform for reform har kategorierne gennemgået gennemgribende forandringer: Fra at kategorisere kontanthjælpsmodtagere som mennesker med forskellige problemer til at beskrive dem somparate mennesker med iboende potentiale til aktivitet.

Det teoretiske perspektiv er inspireret af den franske sociolog Luc Boltanskis arbejde med institutionsbegrebet, som bidrager til at understrege, at kategoriudbuddet er væsentligt, for at den aktive beskæftigelsespolitik kan virke: Politikken er afhængig af at have en virkelighed afparate og ressourcestærke arbejdsløse borgere, som den legitimt kan rette sin aktiverende politik imod. Hermed præsenterer artiklen et originalt blik på omformningen af kategorier, der understreger, at kategorier langt fra er uafhængige og afskårne fra tidens skiftende værdibårne politiske rationaler. Tværtimod.

"Dem, der kan, skal. Dem, der ikke kan, skal have bedre hjælp, end de får i dag."

(Daværende Beskæftigelsesminister Mette Frederiksen (S) ved præsentationen af kontanthjælpsreformudspillet "Alle kan gøre nytte", februar 2013)

En af mange værdifulde indsigter fra Michel Foucaults forfatterskab er, at viden og styring er uløseligt forbundne størrelser. Styring opererer med afsæt i viden om den eller det, der søges styret. Derfor var Foucault selv så interesseret i de institutioner og i de teknikker, der producerer den viden, som styringen lader sig informere af. Fra makrofænomener som humanvidenskaberne (2002) og statistik (2009) til konkrete personer som fx pastoren, der i tidlige kristne

samfund søgte kendskab til 'undersiden af menneskets sind' (1982). Og derfor har Foucault-inspirerede forskere sidenhen været så optagede af at studere, hvordan styringsinformerende viden produceres i moderne samfund. Fra Nicholas Roses granskninger af psykens videnskaber (Rose 1990; 1998) og Mitchell Deans makrostudier af styring i det avancerede, liberale demokrati (Dean 2009) til den store mængde af litteratur, som undersøger, hvordan styring på lokalt plan – fx på arbejdspladsen, på jobcenteret eller i klasseværelset – betinges af særlige former for viden om det, der søges styret (Cruikshank 1999; Villadsen 2004; Clarke 2006). Forskningen beskæftiger sig her med at afdække produktionen af de former for viden, som styringen lader sig informere af.

Mit ærinde i denne artikel er beslægtet med denne foucauldianske forskningstradition. Artiklen undersøger betingelserne for skabelsen af en særlig form for viden, som er væsentlig for den aktive beskæftigelsespolitikens virke: Viden om, at nogle arbejdsløse kontanthjælpsmodtagere er kunnende væsener – *mennesker, der godt kan, men som ikke gør* – og at andre er mindre kunnende.

For at kunne møde kunnende kontanthjælpsmodtagere på én måde og mindre kunnende kontanthjælpsmodtagere på andre måder har det politiske apparat behov for et maskineri, der ordner massen af arbejdsløse mennesker efter deres arbejdsmarkedsegnethed, sorterer dem og kategoriserer dem i grupper, så de bliver håndterbare. Fra år 2000 og frem har der i Danmark eksisteret centralt fastsatte retningslinjer for, hvordan kontanthjælpsmodtagere skal kategoriseres og opdeles i bestemte kategorier, alt efter hvor arbejdsmarkedsparate de vurderes at være. Det er disse retningslinjer og kategorier, som jeg i artiklen kalder for *kategoriseringsmaskineriet*.

Dette maskineri, som muliggør, at arbejdsløse kontanthjælpsmodtagere kan forbindes til et udvalg af centralt fastlagte kategorier, er den genstand, som jeg gransker i artiklen. Jeg fortæller maskineriets nyere udviklingshistorie og undersøger, hvordan og hvorfor det har forandret sig over de seneste årtier. Det er et maskineri, som løbende er blevet omformet. I den korte årrække siden årtusindeskiftet har maskineriet bevæget sig væk fra at opdele kontanthjælpsmodtagere i kategorier efter de forskelligartede problemer, de slås med, og frem imod udelukkende at betjene sig af positive kategorier, der fremhæver kontanthjælpsmodtagerens styrker, potentialer og ressourcer.

Det er velkendt, at den såkaldt aktive beskæftigelsespolitik er gennemført med tiltagende styrke i netop denne periode. Gøsta Esping-Andersen (1990) fremhævede

i sit berømte studie de skandinaviske lande som kerneeksempler på den Socialdemokratiske velfærdsstat, der kendetegnes af universalisme og en høj grad af de-kommodificering – forstået som muligheder for at borgere kan eksistere uafhængigt af markedet (Esping-Andersen 1990, 35-55). Det er efterhånden grundigt dokumenteret i velfærdsstatsforskningen, hvordan de skandinaviske velfærdsregimer i de følgende årtier forandredes i retning af en øget brug af selektive ydelser samt imod en generel re-kommodificering af borgeren (fx Torfing 1999; Anderson 2001; Goul Andersen 2007; Andersen & Pedersen 2007; Juul 2010; Kananen 2012). For social- og beskæftigelsespolitikens vedkommende er omfattende aktiveringsprogrammer knopskudt. De kobler på forskellig vis kontanthjælpsmodtagerens ret til at modtage ydelser til forpligtelser om at deltage i aktiverende tiltag, der antages at højne hans eller hendes mulighed for at få et job (fx Born & Jensen 2005; Åkerstrøm Andersen 2003). Sideløbende er sociale ydelser blevet sænket eller reguleret for at sikre det økonomiske incitament til at tage et arbejde. Makroanalyser har blandt andet udlagt denne udvikling som en overgang fra 'welfare' til 'workfare' (Jessop 1993; Torfing 2004; Trickey & Lødemel 2001), som en forskydning fra et passivt til et aktivt ansigt for velfærdsstaten (Andersen 2005) eller som et skifte fra en social sikringsstat frem imod en muliggørende stat (Gilbert 2004).

Analysen i denne artikel bidrager til denne litteratur ved at fortælle en velkendt historie fra et nyt perspektiv. Udgangspunktet er, at den aktive beskæftigelsespolitik ikke blot er et kompleks, der møder arbejdsløse borgere med andre krav og forpligtelser end tidligere tider. Den har ligeledes sat sin etik effektivt igennem i selve det maskineri, der gør kontanthjælpsmodtageren til et synligt objekt for politisk styring. Politikken

handler ikke blot på den arbejdsløse kontanthjælpsmodtager. Den sætter de grundlæggende grænser for de typer af kontanthjælpsmodtagere, som det overhovedet er muligt for det politiske system at erkende.

Dét kategoriseringsmaskineri, som de seneste årtiers udvikling har affødt, presser på for at synliggøre kontanthjælpsmodtagere som parate og ressourcestærke væsener, som det politiske apparat *retfærdigvis* må møde med krav – jf. det indledende citat.

De første måneder af 2014 bibragte en række eksempler på maskineriets effektivitet, særligt i forhold til at få unge kontanthjælpsmodtagere synliggjort som stærke, uddannelsesparate væsener: I Randers blev en 23-årig indlagt psykiatrisk patient kategoriseret som uddannelsesparat, dvs. parat til nytteaktivering og til en kraftigt nedsat ydelse (Borg 2014). I Silkeborg blev en 25-årig nybagt mor til en blot otte uger gammel pige ligeledes kategoriseret som uddannelsesparat med ret til den lave ydelse (Gøttler 2014). Og i Halsnæs Kommune blev hele 87 % af alle unge kontanthjælpsmodtagere ved årets begyndelse kategoriseret som uddannelsesparate (Beskæftigelsesministeriet 2014).

Det er artiklens tese, at sådanne eksempler ikke udelukkende kan begribes som enkeltstående uafhængige tilfælde eksekveret af frontmedarbejdere rundt omkring i landet. Snarere må de forstås i lyset af de seneste årtiers vidtgående forandringer af logikken i det kategoriseringsmaskineri, som frontmedarbejdere sættes til at betjene, hvor positive beskrivelser af ressourcer og muligheder har vundet indpas og gradvist fortrængt et fokus på problemer og vanskeligheder.

Kategoriseringsprocesser, hvor borgere placeres i grupper, som åbner op for bestemte typer af mulige handlinger, er – naturligt nok – ikke nogen ny forskningsgenstand. Frontarbejderes kategoriseringer af borgere har i de senere år været genstand for en del

interesse fra socialforskere. Særligt har kategoriseringsstudier været koncentrerede indenfor dét, der bredt kan beskrives som socialvidenskabelige studier af mødet imellem system og borger. Nogle studier har her undersøgt, hvordan velfærdsinstitutionerne skaber en særlig struktur omkring mødet, der leder borgeren til at påtage sig den rolle, som følger med den tildelte kategori og lære at tænke om sig selv på bestemte måder (Mik-Meyer 2004; Järvinen & Mik-Meyer 2003; Brodtkin 2011; Ebsen & Guldager 2002). Andre studier fokuserer i stedet på de konkrete kategoriseringsteknikker eller -teknologier, og undersøger hvordan disse bidrager til at anråbe og fremkalde bestemte former for subjektivitet hos borgeren (Caswell m.fl. 2010; Villadsen 2004; Born & Jensen 2005). Endnu andre fokuserer ikke primært på hverken borgeren eller teknologierne, men på socialrådgiveren og undersøger de rationaler, der på lokalt plan er drivende for frontmedarbejderes kategoriseringer af borgere (Harrits & Møller 2012; Møller & Stone 2013).

Fælles for disse studier er, at kategoriseringer studeres på et mikroplan i konkrete møder imellem system og klient. Sammenlignet med denne litteratur forskubber jeg i denne artikel fokus for analysen en smule. Jeg analyserer ikke *kategoriseringer*, forstået som konkrete praksisser i system-klient-mødet, men stiller i stedet skarpt på de skiftende udbud af *kategorier*, som frontmedarbejderne over de sidste årtier er blevet pålagt at bruge i mødet med den arbejdsløse kontanthjælpsmodtager for at vurdere dennes jobparathed. Det er den løbende omsmedning af kategoriernes sammensætning og logik, som jeg interesserer mig for, snarere end den konkrete anvendelse af de tilrådeværende kategorier i frontmedarbejderens praksis.

Det overordnede fokus på kategoriernes forskydninger frem for på kategoriseringer gør min analyse blind overfor konkrete vel-

færdsinstitutionelle praksisser. Til gengæld har analysen et stærkt blik for en anden historie, som hidtil er underbelyst. Det er fortællingen om, hvordan kategoriseringsmaskineriet skridt for skridt er blevet indtaget af et særligt politisk etos, der utvetydigt bekender sig til positive ideer om, at alle mennesker er kunnende væsener, som bør mødes med krav – både for deres egen og for samfundets skyld. Når politikere i dag i stor stil taler om nødvendigheden af, at vi stiller krav til *de stærke ledige*, taler de således ikke om nogen objektiv virkelighed, hvad man end skulle forstå ved en sådan, men om en virkelighed, der formes af et maskineri, som de selv er medskabere af.

For at kunne kortlægge forandringerne af dette kategoriseringsmaskineri har jeg samlet væsentligste myndighedsdokumenter i et arkiv, der fungerer som artiklens empiri. Jeg har i særlig grad lagt vægten på dokumenter, som lever op til to kriterier for væsentlighed: Dels at der er tale om dokumenter, der fra officielt hold beskriver og begrunder konkrete *forandringer* af kategorierne. De konkrete forandringer står således som fiks eller nedslagspunkter for analysen. Det er således ikke den overordnede fortælling om udviklingen i dansk beskæftigelsespolitik,¹ jeg fortæller, men en fortælling, som snævert slår ned på de punkter, hvor kategoriseringsmaskineriet er blevet reformeret.

Dels at der, for det andet, er tale om dokumenter, som henvender sig direkte til landets frontmedarbejdere. Dokumenter, der viser, hvordan der fra politisk hold kommunikeres til for eksempel offentligheden, er således nedprioriteret til fordel for empiri, der viser, hvordan forandringer beskrives og begrundes fra centralt hold og til de frontmedarbejdere, der i praksis forestår visitationsarbejdet med landet kon-tanthjælpsmodtagere. Det har givet et arkiv, der i sin kerne består af vejledninger, bekendtgørelser og metodebøger, som over

de seneste tiår er strømmet fra centraladministrationen og til frontmedarbejderne, og som beskriver og begrunder nye regler og nye ideer for kategoriseringsarbejdet.

Det er vigtigt at understrege, at den valgte problemstilling og den valgte empiri tillader mig at fortælle kategoriernes nyere udviklingshistorie *fra et bestemt perspektiv*: Det handler først og fremmest om, hvordan 'systemets' (jf. Järvinen m.fl. 2002) kategorier til beskrivelse af borgere radikalt har forandret sig, og om hvordan systemet selv har legtimeret disse forandringer. Og ikke om hvordan de nye ideer i praksis omsættes af landets kommuner, eller om hvordan borgere reagerer på og forholder sig til disse forandringer. Det er kategoriseringsmaskineriets forandrede etos – dets logik og idealer – der er i fokus, snarere end idealernes møde med den konkrete omverden af kød og blod.

Artiklen er bygget op på følgende måde: Først præsenteres det teoretiske perspektiv, som informerer artiklens analyse. Herefter optegner artiklen kronologisk og tilstræbt deskriptivt de forandringer, som kategoriseringsmaskineriet har gennemløbet over de seneste årtier. Tredje og sidste sektion diskuterer den politiske logik, der ligger til grund for de observerede forandringer, og runder artiklen af.

Teoretisk greb: Kritikken og institutionen

Det perspektiv på kategoriseringsmaskineriet, som lægges i analysen, er inspireret af den franske sociolog Luc Boltanskis begrebslige arbejde med at forstå *institutioner*. Oftest beskrives Luc Boltanski som en af grundlæggerne af nyere fransk pragmatisk sociologi (jf. fx Blokker 2011; Jagd 2011; Wagner 1999; Blokker & Brighenti 2011; Honneth 2010; Boltanski 2008; Nielsen 2014), der foruden Boltanski selv tæller navne som Laurent Thévenot og Eve Chiapello.

Med noget, der minder om et slagord, ønsker de pragmatiske sociologer et opgør med den kritiske sociologi, som fra en ekstern position forsøger at afsløre den sociale verdens dominansformer (Boltanski & Held 2011; Boltanski 2008). I stedet søger de at etablere en sociologi *om* kritik – dvs. en sociologi, der beskæftiger sig med, og som søger at systematisere de normative målestokke, der altid allerede er virksomme i det sociale, og som tillader de kritiske aktører at gøre værdidomme over det, de ser (Boltanski & Chiapello 2005; Boltanski & Thévenot 2006). Det er en grundantagelse for teorien, at dagligdagsaktører er i stand til at trække på en pluralitet af forskelligartede situations-transcenderende normative målestokke – såkaldte værdiordener – som leder aktører til praktisk at skelne mellem godt og dårligt i den forhåndenværende situation (Boltanski & Thévenot 2006; Boltanski & Thévenot 1999).

Særligt én værdiorden er central for at forstå kategoriseringsmaskineriets udvikling: *Den civile værdiorden*. Aktører, der trækker på den civile værdiorden, tilskriver det værende af høj moralsk værdi, hvis det reguleres efter universelle principper for det fælles bedste – og tilsvarende lav værdi, hvis det værende reguleres efter partikulære, lokale og måske endda selvfremmende eller egoistiske principper (Boltanski & Thévenot 2006, 107-118). Derfor tilskrives eksempelvis individets retssikkerhed her en meget høj værdi, fordi retssikkerheden garanterer, at individet får en behandling, der er i tråd med de kollektivt vedtagne forskrifter for det fælles bedste. Som vi skal se, spiller den civile værdiorden en afgørende rolle for de aktører, der løbende forholder sig kritisk til kategoriseringsmaskineriet, såvel som for de retfærdiggørende begrundelser, der gives for maskineriets løbende forandringer.

Værdiordner er ikke, som fx Foucaults 'dispositiver' eller Bourdieus 'habitus', for-

ankrede eller internaliserede i hverken aktører eller situationer, men er situations-transcenderende ordnende principper for det sociale liv. Teorien bygger således på et begreb om dagligdagsmennesket som en kompetent og handlekraftig aktør, der ikke findes i den foucauldianske forskning, som jeg henviste til i artiklens indledning.

I sit senere virke er Boltanski i stigende grad blevet optaget af at studere institutioner (Boltanski 2011; Boltanski & Held 2011). Kort sagt er institutionen hos Boltanski en kraft, der er hævet over individniveau, og som kan etablere og beskytte forbindelser imellem et konkret og et symbolsk niveau – fx i mellem et konkret menneske og et symbolsk udtryk for dette menneskes betydning. Institutioner mindsker det sociale livs grundlæggende usikkerhed ved at pege på, at noget er væsentligt, og at andet er mindre væsentligt. Den kritisk kompetente aktør (Boltanski 2012) møder så at sige ikke en verden, som evigt og altid skal menings-tillægges og bedømmes fra 'scratch', men en institutionelt meningstillagt virkelighed.

Den proces, hvori det konkrete forbindes til symbolformer, betegner Boltanski *kvalificering*. At kvalificere det værende er dét, institutionen gør. Den lader det værende med mening og inviterer dermed til at handle på det værende på bestemte måder. Tænk, for nu at tage et banalt dagligdagsnært eksempel, på et bord. Ved at placere bordet i et udstillingsvindue med et prisskilt ovenpå kan et stormagasin kvalificere bordet indenfor rammerne af en markedslogik som et salgsobjekt. Placeret på et storkontor på en arbejdsplads med en stak papirer ovenpå kan det samme bord imidlertid kvalificeres indenfor en industriel logik som et objekt, der skal bidrage til produktivitet. Og dækket med dug, tallerkener og service kan bordet kvalificeres som objekt i en familiær kontekst, der igen tilskriver det en ny betydning.

Hvad der er på spil, når kontanthjælpsmodtageren af et socialfagligt maskineri forbindes til en kategori, er netop en sådan institutionel fiksering af det konkrete (her den arbejdsløse) til en særlig symbolsk form (fx uddannelsesparat), dvs. en kvalificering. Den arbejdsløse lades dermed med mening, der gør det muligt for systemet at handle på ham eller hende på bestemte måder.

Pointen er ikke, at aktører står magtesløse og ukritiske overfor sådanne institutionelle logikker og blindt underkaster sig eller ligefrem internaliserer disse. Som vi skal se, udsættes kategoriseringsmaskineriet løbende for kritik.

For at tydeliggøre institutionens rolle og dens relative skrøbelighed arbejder Boltanski med en begrebslig modstilling imellem *virkeligheden* og *verdenen*. Opdelingen skal forstås som en sondring imellem på den ene side dét, der er kvalificeret, og som har betydning og værdi for det værende (virkeligheden), og på den anden side alt det, der potentielt kunne blive betydende, men som øjeblikkeligt ikke kvalificeres som væsentligt (verdenen) (Boltanski 2011, 57). I artiklen benyttes begrebet om virkeligheden til at understrege, at de kategorier, der fra centralt hold udvikles, sætter de logiske grænser for den virkelighed, der kvalificeres og dermed erkendes af det politiske system. Verdenen er her virkelighedens logiske modsætning. Det er den støjende og uordnede baggrund, som den fikserede virkelighed aldrig fuldkomment kan absorbere, og som dens orden træder i forgrunden for.

Kategorierne bidrager således til, at særlige virkeligheder kan kvalificeres, mens andre muligheder skubbes ud i verdenens strømme af det, der ikke er.

Institutionen betegner således en kraft, som hæver sig over situationen, og hvis primære opgave det er at bidrage til at kvalificere det værende, således at det tager sig ud på en måde, der er ordnet, og som vi kan

mene noget om og handle på (Boltanski & Held 2011, 277). Det er med dette blik for kategoriseringsmaskineriet som en institution, der kvalificerer og forsværer virkeligheder, og som løbende må forholde sig til den modstand, som kritiske aktører retter imod institutionen, at jeg i det følgende optegner kategoriseringsmaskineriets udvikling.

De første år: Borgere kvalificeres som problemer

I aktivlinjens første år overlades kategoriseringen af den arbejdsløse i stor udtrækning til de enkelte kommuner og til de frontmedarbejdere, som møder borgeren ansigt til ansigt. Arbejdet med at koble den konkrete arbejdsløse til bestemte symbolformer er derfor i disse år præget af et princip om metodefrihed (Møller & Stone 2013; Caswell m.fl. 2010) og i overvejende grad overladt til de konkrete situationer, hvor system møder klient. Den manglende centrale styring er dog genstand for dét, vi med den pragmatiske sociologi kan forstå som kritik fra den civile værdiorden. Der er, lyder kritikken, alt for stor variation fra kommune til kommune. Der mangler systematik og ensartethed i behandlingen, og kritikere peger på, at borgerens retssikkerhed hermed er truet ifølge logikken: Hvor er retssikkerheden henne, hvis den samme sag var faldet anderledes ud i nabokommunen eller på nabokontoret (Socialministeriet 2001)?

Borgerens manglende retssikkerhed kritiseres, og som et direkte svar på denne kritik indføres med en vejledning i år 2000 et sæt fikserede kriterier, som frontmedarbejdere i alle landets kommuner skal benytte i visitationen af kontanthjælpsmodtageren (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2000). I vejledningen bemærkes at:

"der er stor variation med hensyn til, hvor stor en andel af kontanthjælpsmodtagerne,

der efter kommunernes vurdering alene har ledighed som et problem og dermed skal tilmeldes AF (...) Nærværende vejledning har til hensigt at hjælpe med at gøre visitationskriterierne mere klare." (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2000, 1)

Vejledningen må begribes som et første forsøg på fra centralt hold at transcendere de situationer, hvori borgeres sager behandles, igennem klare, lovpligtige og centralt fastsatte principper for kategoriseringsprocessen. Det er først fra dette historiske punkt, at kategoriseringsmaskineriet reelt tager form som *en institution*, forstået som en formelt formuleret, overindividuel kraft, der trænger ind i situationerne og bistår med at skabe forbindelser imellem konkrete sagsakter og generelle symbolformer.

Med vejledningens forskrifter opdeles kontanthjælpsmodtagere i fem undergrupper, hvoraf de to første rummer de, der vurderes ikke at have problemer ud over ledighed. Den tredje rummer arbejdsløse, som måske har problemer udover ledighed, mens de to sidste reserveres til de, der her har problemer udover ledighed, og som derfor ikke skal tilmeldes arbejdsformidlingen. Kategoriseringen er her stærkt problemorienteret i den forstand, at den definerer fem forskellige typer af ledige ved at spørge til, hvilke problemer den arbejdsløse er ramt af. Alle arbejdsløse har problemer, men nogle har *kun* ledigheden som problem. Den første gruppe defineres som 'De arbejdsmarkedsparate personer', som "*kun har kortvarig ledighed som problem*". Gruppe nummer to rummer 'De uafklarede personer', hvis problem er, at de "*er uafklarede omkring deres personlige udvikling og i forhold til valg af arbejde eller uddannelse*," mens gruppe nummer tre er for 'De arbejdsmarkeds-mæssigt marginaliserede personer', der "*har været uden arbejde i længere tid, og som er karakteriseret ved kort skolegang og ingen eller ringe*

erhvervsuddannelse kombineret med beskeden erhvervs erfaring". Gruppe nummer fire er for 'De socialt belastede personer', "*dvs. de personer, der ud over selve ledigheden har betydelige problemer af personlig og/eller familiemæssig art, er kriminelle, står uden socialt netværk eller mangler grundlæggende sociale færdigheder og kompetencer*." Den femte og sidste gruppe er for 'De helbredsmæssigt belastede personer', "*dvs. de personer, der ud over selve ledigheden har sociale problemer kombineret med ressourcemæssige vanskeligheder i form af fysiske eller psykiske helbredsproblemer*"².

De fem kategorier sætter rammerne for den virkelighed af arbejdsløse, som kategoriseringsarbejdet kan skabe. Den virkelighed, der hermed er mulig at kvalificere, består af arbejdsløse mennesker, der slås med forskellige problemer, men hvor de stærkeste kun har ledighed som problem. Og til de forskellige problemer knytter sig forskellige løsningsstrategier. Den, der kun har arbejde som problem, skal for eksempel søge arbejde hurtigst muligt, mens den socialt belastede skal tilbydes 'socialt betonet aktivering'.

Institutionens udgangspunkt er, at alle arbejdsløse har problemer, og det bliver socialarbejderens opgave i visitationen at afklare, hvilken af de fem problemkategorier den konkrete kontanthjælpsmodtager mest passende kan kobles til.

Fra problemer til ressourcer og fremdrift

I kølvandet på den borgerlige regerings store 2002-reform, *Flere i Arbejde*, indføres i 2004 et nyt visitations- og kategoriserings-system. Det er de fem såkaldte matchkategorier, som indføres med *Visitationsbekendtgørelsen* i juni 2004, og hermed forandres kategoriseringsprocessen af den arbejdsløse betydeligt. Denne ny måde at kategorisere arbejdsløse på begrundes såvel udadtil i

den politiske debat såvel som i lovteksten med henvisning til den lediges retssikkerhed, der søges styrket

"igennem en struktureret dialog og ved en understøttelse af den individuelle faglige helhedsvurdering af den lediges beskæftigelsespotentialer" (Beskæftigelsesministeriet 2004).

Denne reform af kategoriseringssystemet retfærdiggøres således, nøjagtig som det var tilfældet med ændringerne fire år tidligere, som et eksplicit svar på en civil kritik af systemets manglende retssikkerhed.

Selvom der også efter ændringen i 2004 eksisterer fem forskellige kategorier, som arbejdsløse kan kobles til, introduceres med ændringerne en grundlæggende ny måde at tænke kategorier af arbejdsløse på, som er afgørende vigtighed for kategoriseringsmaskineriets udvikling. Frem for at kvalificere arbejdsløse ud fra deres problemer, skal de fra dette punkt i kategoriseringens historie kvalificeres som ressourcebærere, der alle som én rummer et arbejdsmarkedspotentiale. Det hedder blandt andet i bekendtgørelsen, at der med *"den systematiske visitation fastholdes et fokus på de lediges ressourcer og muligheder."* Arbejdsmarkedsstyrelsen (AMS) udgiver i den forbindelse en række metodebøger til kommunale frontmedarbejdere, der under titlen *På kanten af arbejdsmarkedet* beskriver væsentligheden af at fastholde et arbejdsmarkedssigte for alle borgere. I disse udgivelser understreges flere steder, at *"det ikke nødvendigvis er en god idé at satse på at løse alle andre problemer end ledighed, før man går i gang med den jobbrettede indsats"* (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2004).

Væk er de fem tunge problemkategorier, som afløses af fem match-kategorier, der ikke siger noget om problemer, men angiver, hvor tæt den arbejdsløse lige nu vurderes at være på arbejdsmarkedet. De kvalita-

tivt afgrænsede problemkategorier erstattes dermed af en kvantitativ skala, der bedømmer grader af nærhed til arbejdsmarkedet. Det understreges, at de fem grupper ikke er tunge og statiske, men udtryk for her-og-nu-billeder, der hele tiden er under forandring. Det hedder eksempelvis, at

"der kan skabes nye muligheder for at komme ind på arbejdsmarkedet, hvis man sætter ind med relevante sociale og arbejdsmarkeds-mæssige foranstaltninger."

Et match-tal er noget, som løbende måles, og som kan forbedres af det menneske, der måles. Som en standpunktskarakter i gymnasiet eller en omgangstid i en løbekonkurrence.

Snarere end ramt af forskellige typer af mere eller mindre tunge problemer skal arbejdsløse borgere nu kategoriseres som ressourcebærende enheder, der alle rummer muligheder for udvikling. Alle arbejdsløse er på vej imod arbejdsmarkedet, og det, der gøres til genstand for måling, er afstanden imellem arbejdsmarkedet på den ene side og det punkt på vejen, hvor den fremad-marcherende arbejdsløse øjeblikkeligt befinder sig på den anden.

Det er en omfattende forandring af kategoriseringsmaskineriet, der hermed foretages. Den gamle institution forbandt den arbejdsløse med forskellige kategorier af problemer, nogle endog meget tunge, der kaldte på forskellige løsninger. Den nye institution kvalificerer aktive mennesker på vej fremad imod arbejdsmarkedet. De bevæger sig med forskellig hastighed og møder forskellige forhindringer, der skal forceres på deres vej. De væsener, der skal kvalificeres, er de samme som før reformen. Men det blik, der kastes på dem, og som er bestemmende for, hvordan massen af arbejdsløse kvalificeres, er et ganske andet blik, som er trænet til at kigge efter nogle andre ting.

Da kategoriseringssystemet seks år senere, i 2010, endnu engang reformeres, retfærdiggøres forandringen på nøjagtig samme vis som i år 2000 og i 2004: Som et svar på en kritik af det bestående system for at mangle retssikkerhed og systematik (jf. fx Rambøll Management 2006). Igen spiller den civile værdiorden en afgørende rolle for retfærdiggørelsen af forandringerne – her udtrykt i et notat fra Arbejdsmarkedsstyrelsen:

"[d]er er behov for at understøtte en mere systematisk og ensartet kategorisering på tværs af jobcentre. (...) Målinger viser, at jobcentre, der ligner hinanden – med hensyn til den befolkning, de servicerer – matcher helt forskelligt. Den store variation er problematisk." (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2009, 4)

Nu får *alle* ret til at få deres potentiale for arbejde belyst, og i en pjece om den nye matchmodel mindes der om, at *"vejen til helbredelse ofte går via arbejde"* (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2010b). Målgruppen for kategoriseringen udvides til at omfatte grupper, der tidligere automatisk blev regnet som ikke-kunnende. Heriblandt mennesker, der er sygemeldte og mennesker, som er indstillet til en førtidspensionering. Samtidig reduceres de fem matchgrupper til tre, der beskrives som *"de jobklare"*, *"de indsatsklare"* og *"de midlertidigt passive"*. Denne udvidelse af målgruppen for kategoriseringssystemet begrundes med henvisning til, at alle offentligt forsørgede skal have muligheden for at forløse deres potentiale til at bidrage på arbejdsmarkedet. *"Den nye model"*, hedder det i en skrivelse fra AMS, *"er et opgør med en forældet tankegang om, at kun visse grupper af offentligt forsørgede udgør et potentiale i forhold til arbejdsmarkedet"* (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2010a).

Der sker således en dobbeltsporet udvikling af kategoriseringssystemet: Dels skal nye grupper af mennesker, som forventeligt

er ressourcetsvage og på aktivsamfundets yderste kant, føres igennem kategoriseringsmaskineriet. Dels skal den tungeste gruppe af arbejdsløse ikke længere kategoriseres som *"uden match med arbejdsmarkedet"*, men blot som *"midlertidigt passiv"*. Signalværdien i dette semantiske skift er klar nok: Ingen er håbløs, og selv de, der lige nu er gået i stå på deres vej mod arbejdsmarkedet, kan udvikle sig, forcere barrierer og komme videre.

Aktivitet for alle og enhver – et opgør med det midlertidigt passive

Med den kontanthjælpsreform (Beskæftigelsesministeriet 2013b), der træder i kraft d. 1. januar 2014, ændres kategoriseringssystemet nok engang. Reformen beskrives som en radikal forandring af det værende system, og allerede første sætning i reformudspillet bebuder, at *"[r]egeringen vil skabe et nyt kontanthjælpssystem"*. Forandringerne ligger imidlertid fint i forlængelse af de justeringer, kategoriseringssystemet har gennemgået fra 2004-forandringerne og frem. Hovedændringen består her i, at kategorien for de sværeste og mest passive arbejdsløse, de midlertidigt passive, afskaffes. Fremadrettet opererer maskineriet kun med to kategorier: de job-/uddannelsesparate på den ene side og de aktivitetsparate på den anden.³

Argumentet lyder, at ingen skal kunne kategoriseres som midlertidigt passive, da alle mennesker har potentiale til aktivitet. Beskæftigelsesministeren begrundes blandt andet forandringerne på denne måde:

"Vi vil afskaffe matchgrupperne, fordi vi vil sende det meget entydige signal, at vi skal væk fra den passive og frem imod den aktive socialpolitik (...) Mennesker skal ikke længere parkeres i matchgruppe 3 som passive, fordi de har problemer med stofmisbrug eller store psykiske og sociale problemer." (Ritzau 2013)

Den sidste rest af negativt klingende kategoriale beskrivelser, som var til stede i kategoriseringsmaskinen, elimineres med reformen og føres ud i det, Boltanski kalder for *verdenen*: Det, der kunne være, men som øjeblikkeligt ikke er. I det nye kategoriseringssystem kan kontanthjælpsmodtageren kun kategoriseres som *parat*. Enten parat til job, til uddannelse eller til aktivitet. Alle arbejdsløse kvalificeres dermed som parate, og alle har ret og pligt til aktivitet.

I sin ordførertale for Folketinget fortæller den socialdemokratiske beskæftigelsesordfører, Lennart Damsbo-Andersen, at forandringen af kategorierne skal gøre op med den hidtidige passivkultur, hvor *"kontanthjælpen er blevet et sikkerhedsnet, som alt for mange mennesker bliver filtret ind i, så de sidder fast"* (Folketingets Samling 2012/2013). Kontanthjælpsmodtageren kan altså ikke længere blive beskrevet som passiv, men kun som aktiv, fordi ledende politikere vurderer, at det er bedre at være aktiv end at være passiv.

Tidens politiske ideal om aktivitet og aktive mennesker har dermed fuldkomment fortrængt muligheden for, at kontanthjælpsmodtageren kan blive formelt kategoriseret som en, der afviger fra idealet. Han kan kun være parat. Helt i tråd hermed understreger reformens aftaletekst, at den arbejdsløse i visitationen skal mødes

med et positivt blik som et ressourcestærkt væsen. Det hedder for eksempel i en af tekstens overskrifter: *"Alle unge skal som udgangspunkt mødes som uddannelsesparate!"* (Beskæftigelsesministeriet 2013a).

Udsyn og perspektiver: Den gradvise installation af et 'positivt' menneskesyn

Der sker altså fra 2004 og frem en radikal omformning af det maskineri, som kategoriserer kontanthjælpsmodtagere, der ikke alene kan forklares med henvisning til de løbende udtrykte ønsker om at ville styrke kontanthjælpsmodtagerens retssikkerhed. Det er en ny tids politisk logik, der møjsommeligt og trin for trin koloniserer kategoriseringsmaskineriet og fortrænger den gamle logik.

Hvor det gamle maskineri var fokuseret på problemer, har det nye blik for resourcefyldte mennesker med udviklingspotentiale, som helt tiden er på vej fremad. At stille legitime krav til de parate, stærke og kunnende kontanthjælpsmodtagere bliver her, i større eller mindre omfang, et spørgsmål om at stille krav til alle.

Det er et væsentligt spørgsmål, hvor disse nye ideer er kommet fra. Om end det rækker ud over artiklens rammer at besvare spørgsmålet tilbundsående, vil jeg i dette

Tabel 1. *Kategoriernes udvikling: 2000 til 2013*

2000	2004	2010	2013
Problemkategorier (hvad er den lediges problem?) 'De arbejdsmarkedsparete personer, som kun har ledighed som problem' 'De uafklarede personer' 'De arbejdsmarkedsmæssigt marginaliserede personer' 'De socialt belastede personer' 'De helbredsmæssigt belastede personer'	Matchkategorier (i hvor høj grad matcher den ledige arbejdsmarkedet?) 1) Umiddelbar match 2) Høj grad af match 3) Delvis match 4) Lav grad af match 5) Ingen match	Forsimplede matchkategorier (hvilken af de tre overordnede kategorier passer den ledige ind i?) 1) De jobklare 2) De indsatsklare 3) De midlertidigt passive	Jobparathedskategorier (hvad er den ledige parat til?) 'De job- og uddannelsesparate' 'De aktivitetsparate'

afsnit zoome ud og forsøge at forbinde kategoriseringsmaskineriets forandringer til øvrige strømninger i tiden.

Et overordnet svar på spørgsmålet om, hvor forandringerne er kommet fra, er, at det er det senmoderne samfunds bærende idealer om aktivitet (Boltanski & Chiapello 2005), om autonomi og selvudvikling (Rose 1998), og om at det fleksible (Sennett 2011) og flydende (Bauman 2000) er bedre end det fastlåste og hårde, som vinder indflydelse på kategoriseringsmaskineriet. Et lidt mere håndgribeligt svar er, at det brud med den hidtidige logik, der gennemføres i 2004, hvor matchkategorierne indføres, må ses i forlængelse af et i løbende styrket politisk pres på landets frontarbejdere for at betragte velfærdsstatens klienter som ressourcestærke væsener, som skal mødes med krav, frem for som ofre, som vi skal have ondt af (se fx Juul & Høilund 2005; Høilund 2006; Triantafillou 2012).

Daværende Beskæftigelsesminister Claus Hjort Frederiksen (V) udtrykte med stor præcision dette politiske pres, da han i en tale til landets socialrådgivere i 2003 sondrede imellem den dårlige, den gode og den bedste socialrådgiver. Mens den dårlige socialrådgiver, ifølge den daværende minister, *"bruger borgernes dårlige sociale vilkår som undskyldning for, at de klarer sig dårligt"*, viser den bedste socialrådgiver borgere med dårlig social baggrund *"samme respekt og ansvar som andre borgere ved ikke at nedsætte forventningerne til dem – hverken fagligt eller adfærdsmæssigt"*.

Det er en politisk logik, som omsættes til et konkret metoderedskab til landets socialrådgivere med den såkaldte *Arbejdsevnetode*, der fra 2003 til 2010 var lovpligtig at benytte i sager om revalidering, fleksjob og førtidspension. Metoden fungerer i denne periode som statens sidste skanse for de mennesker, der er på vej ud i nogle områder, hvor de er vanskelige for aktivsamfun-

det at nå. Hvor man risikerer at måtte frede dem som ikke-kunnende væsener med krav på ubetinget hjælp og støtte. En kort afstikker til *Arbejdsevnetoden* kan give indsigt i den politiske logik, der over de seneste 15 år løbende har indtaget kategoriseringsmaskineriet.

Arbejdet med at udvikle metoden begyndte i 1998, og fra 2003 blev metoden lovpligtig på landsplan. I den omfattende metodebeskrivelse (Socialministeriet 2001) beskrives, at *"det overordnede formål med denne metode er at forbedre borgernes retssikkerhed"* (2001, 7). Som så ofte før på feltet tales her med den civile værdiordens moral og det understreges, at metoden bidrager til at sikre systematik og ensartethed i behandlinger af borgeres sager: *"Forskelle i afgørelser skal afspejle forskelle i borgernes situation frem for forskelle hos sagsbehandlerne"* (2001, 10). Men metoden blev ligeledes en indgang for politiske aktører til at føre en eksplicit og polemisk værdikamp, der skal gøre op med en forældet måde at beskrive den arbejdsløse på.

Arbejdsevnetoden var dermed ikke blot et arbejdsredskab for frontmedarbejderen, men et væsentligt fremstød i kampen om frontmedarbejderens dømmekraft (jf. Juul & Høilund 2005; Høilund 2006). I den omfangsrige metodebeskrivelse præsenteres grundsynet som et opgør med selve det menneskesyn, der bar socialpolitikken i 1970'erne og 1980'erne:

"Op igennem 1970'erne og 1980'erne afspejlede socialpolitikken – konkret udmøntet i bistandsloven – et menneskesyn, som fokuserer på, at mennesker er 'ramt' af sociale omstændigheder eller sygdom og dermed af problemer og begrænsninger" (Socialministeriet 2001, 21)

I modsætning hertil formulerer *Arbejdsevnetoden* et såkaldt positivt menneskesyn:

"Det menneskesyn, der nu ligger til grund for socialpolitikken, kan derimod udtrykkes ved en tro på, at mennesker har ressourcer og udviklingsmuligheder. Hovedformålet er selvforsørgelse i det omfang, det er muligt (...) Menneskesynet kan formuleres i den aktive sætning: 'jeg kan'. 'Jeg kan' skal forstås som, at alle mennesker kan noget" (Socialministeriet 2001, 21)

Mennesket skal ikke ses som noget, der er begrænset, men som noget, der rummer potentiale for aktivitet. Med afsæt i dette positive menneskesyn, hvor alle borgere mødes som ressourcebærende væsener, der kan, er *"metodens udgangspunkt en anerkendelse af, at borgeren har det primære ansvar for sin situation."* Den arbejdsløse bør mødes som et ressourcebærende og selvansvarligt væsen på vej mod arbejdsmarkedet, der dog på sin aktive færd fremad kan være stødt på problemer, som imidlertid ikke beskrives som problemer, men som *"barrierer", "forhindringer" og "udfordringer"* (Socialministeriet 2001):

"[Det] drejer sig om at synliggøre borgeren som en kompetent person, der fremover om nødvendigt kan lære noget nyt, omgås andre mennesker og er indstillet på at afprøve forskellige muligheder."

Ideen er klar nok. Arbejdsløse skal beskrives som mennesker, der kan noget, og det sprog, der hermed udvikles til at beskrive den arbejdsløse, rummer udelukkende positive termer som *ressourcer, kompetencer og potentialer*. Lægekonsulent Jens Bang bistod arbejdet med at udvikle *Arbejdsevnetmetoden*, og han har i flere udgivelser uddybende beskrevet det menneskesyn, som metoden udtrykker (jf. fx Bang 2002a). I en artikel i Socialrådgiveren fra 2002 (Bang 2002b), argumenterer han for, at socialrådgiveren bør påtage sig en ny professional identitet i arbejdet med arbejdsløse.

Denne ny fagidentitet bør grundlæggende omforme synet på den arbejdsløse: Socialarbejderen bør være *en konsulent*, der hjælper borgeren videre imod deltagelse på arbejdsmarkedet, snarere end *en behandler*, der bekræfter borgerens egen forståelse af, at han eller hun er et offer med et problem. Bang beskriver selv et menneskesyn, der *"hviler på en forestilling om, at det er værdifuldt at deltage aktivt i det sociale liv"* (Bang 2002b, 8) samt en *"tro på, at udvikling og forandring opstår i takt med, at nye muligheder og friske oplevelser genererer positiv udadrettet energi til gavn for en konstruktiv ommøblering af den sociale identitet"* (Bang 2002b, 8). Det handler med andre ord om at se muligheder og arbejdspotentialer frem for problemer. Opgøret med den gamle, problemfikserede måde at beskrive arbejdsløse på og indførelsen af en ny ressourcorienteret model, beskrives af Bang metaforisk som et led i nedbrydningen af *"kulisserne til elendighedens teater"* (Bang 2002b, 10).

Det er netop dette menneskesyn og denne politiske logik, som tydeligere og tydeligere har sat sig igennem og koloniseret selve det maskineri, der synliggør kontanthjælpsmodtagere som kunnende eller mindre kunnende subjekter.

Konkluderende bemærkning

De former for retfærdiggørelse, som offentligt har ledsaget forandringerne af kategoriseringsmaskineriet, har primært opholdt sig indenfor rammerne af den civile værdior-den. Der tales om behovet for systematik og ensartethed i behandlingen af borgeres sager for at understøtte borgerens retssikkerhed.

Men de gang på gang ekspliciterede målsætninger om at ville forbedre retssikkerheden er blevet ledsaget af en vidtgående forandring af kategoriseringsmaskineriets etos. Det kritiske spørgsmål, som trænger sig på – og som ser ud til så småt at blive

formuleret af kritiske aktører (se fx Borg 2014) – er, om værdier som fremdrift, positivitet, udvikling og aktivitet er med til at skabe et kategoriseringsmaskineri, som bliver ude af stand til at kvalificere en virkelighed med alt det, der ikke lever op til tidens idealer: Menneskelige problemer, passivitet og manglende ressourcer. Hvor det eneste, der formelt kan erkendes med det positive blik og gøres til genstand for kategorisering, er selvansvarlige, fremadgående og aktive mennesker, som vi bør møde med krav.

Over de sidste 15 års tid er der således sket en iagttagelig dobbeltsporet forandringsproces. Dels udvides den målgruppe, som kategoriseringsprocessen omfatter til også at rumme mennesker, som er ressourcetsvage og på vej ud over den kant, hvor aktivsamfundet ikke længere kan nå dem, og som tidligere automatisk regnedes som udenfor beskæftigelsespolitikens rækkevidde. Dels sker en samtidig eliminering af de faktisk eksisterende muligheder for at blive kategoriseret som én, der er velgrundet passiv, og som ikke kan eller vil kunne arbejde, og som derfor har ret til en social ydelse uden modkrav.

Gruppen, der kategoriseres, udvides til at omfatte mennesker, som forventeligt er udsatte, og som opholder sig på aktivsamfundets yderste kant. Men de kategoriserende mærkater gøres gradvist mere positive. Først skulle de sværeste arbejdsløse kategoriseres som *'svære sociale eller helbredsmæssige problemidentiteter'* (år 2000). Senere skulle de kategoriseres som *'uden match med arbejdsmarkedet'* (år 2004) og herefter som *'midlertidigt passive'* (år 2010). Endelig skal de, ved rejsens foreløbige ende, kategoriseres som *'aktivitetsparate'* (år 2013). En dobbeltbevægelse, hvor flere og flere udsatte mennesker føres igennem et kategoriseringsmaskineri, som i den samme periode trinvist gøres ude af stand til at kategorisere andet end parate mennesker med potentiale for aktivitet.

Det første spor i denne forandringsproces ser ud til at køre parallelt med tendenser fra andre vestlige lande, hvor reformer ifølge nyere forskning leder til en gradvis udvidelse af kategorien af arbejdsløse (fx Clasen & Clegg 2011). For eksempel ved at døre til alternative velfærdsydelse lukkes for den arbejdsløse, at forældre med nyfødte børn kategoriseres som arbejdsløse, eller ved at adgangen til førtidspensioner stærkt begrænses (Clasen & Clegg 2011, 337). Hermed udvides målgruppen af de, der har ret og pligt til at følge den aktive beskæftigelsespolitikens forskrifter.

Den logik, som med det ny kategoriseringsmaskineri banker på dørene til de danske velfærdsinstitutioner, synes at ekko tidstypiske mantraer om, at man skal se muligheder og ikke problemer og tage 'ja-hatten' på (jf. Brinkmann 2014; Ehrenreich 2010; Fogh Jensen 2009). Et helt konkret eksempel på, hvordan dette ny etos kan indarbejdes i en kommunal logik, ses i følgende passage fra et mødereferat fra en kommunes arbejdsmarkeds- og beskæftigelsesudvalg, hvor den nyeste forandring af kategoriseringerne af unge kontanthjælpsmodtagere er på dagsordenen:

*"Forvaltningen finder det afgørende med en visitation, som sender et klart signal om, at de unge skal i uddannelse, og som tager afsæt i den unges ressourcer, potentialer og udviklingsmuligheder (...) Kun hvis det vurderes overvejende usandsynligt, at den unge indenfor et år vil blive i stand til at påbegynde en ordinær uddannelse, vurderes de aktivitetsparate. I gråzonen tilføjes der således op til, at sagsbehandleren anvender **en realistisk, men positiv vurdering af de unges ressourcer og muligheder.**"⁵ (min fremhævning)*

For at forstå et social- og beskæftigelsespolitisk apparat, som i den offentlige debat i meget stor udstrækning retfærdiggør sit

virke med henvisning til, at vi skal møde de kunnende med krav og de ikke-kunnende med omsorg (jf. fx Petersen m.fl. 2014), er det nødvendigt med kritisk socialforskning, der træder et skridt tilbage og undersøger, hvordan denne virkelighed af de kunnende og de mindre kunnende kontanthjælpsmodtagere løbende forsøges skabt og omskabt fra centralt politisk hold. Med denne artikel har jeg forsøgt at bevæge mig et skridt i den retning.

Det kritiske potentiale heri kan spidsformuleres i dette spørgsmål: *Hvad er udsagnet om, at vi bør stille krav til de, der godt kan og møde de øvrige med hjælp egentlig værd, hvis vi løbende presser os selv til at knibe vores øjne sammen på en sådan måde, at vi kun kan erkende parate mennesker, som godt kan?*

Med det teoretiske greb om institutionen som den kraft, der kvalificerer bestemte virkeligheder og diskvalificerer andre, har Luc Boltanskis senere begrebslige arbejde effektivt hjulpet mig til at få øje på netop denne type af spørgsmål.

Jeg er imidlertid ikke blind for, at den i artiklen præsenterede analyse også rummer nogle af de svagheder, der knytter sig til en form for institutionsanalyse, som i særlig grad interesserer sig for, hvad institutionen ser, når den kvalificerer virkeligheden af arbejdsløse borgere: Perspektivet bliver i høj grad institutionens eller systemets. Der-

med – kan man med nogen ret hævde – går styrkerne ved den pragmatiske sociologis oprindelige fokus på dagligdagsmennesker som kritiske og kompetente aktører i nogen grad tabt.

Lad mig afslutningsvis kommentere på dette ved at følge op på nogle af de tanker, jeg gjorde i artiklens indledende afsnit. Artiklens analyse er en fortælling om en institution, men det er ikke en fortælling om, hvordan et ændret institutionelt etos trinvist internaliseres i manipulerbare arbejdsløse subjekter. Det er i stedet en fortælling om, hvordan en radikal transformation af institutionen har skabt nye måder for oplevet legitim politisk handlen på kontanthjælpsmodtagere. Det handler ikke om relationen mellem kategorierne og selvet. Det handler i stedet om forholdet mellem kategorierne og den politiske omverden. Kategorierne peger udad – imod den social- og beskæftigelsespolitik, som de bidrager til at legitimere – snarere end indad imod selvet. Det er en væsentlig forskel.

Næste skridt i programmet kan oplagt være at dykke ned under offentligheden for at afsøge de former for kritisk ageren, som kontanthjælpsmodtagere retter imod dette 'positive' og 'optimistiske' kategoriseringsmaskineri, der bidrager til at retfærdiggøre en stadig mere disciplinerende og aktive-rende politik.

NOTER

- 1 For en sådan, se andetsteds. Fx Andersen (2007), Torfing (2004) eller Juul (2010)
- 2 <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=19282>
- 3 Med denne kontanthjælpsreform indføres desuden en ny, lavere ydelse til mennesker under 30, der vurderes uddannelsesparate, og som ikke allerede har gennemført en videregående uddannelse. Dermed kobles forskelle mellem kategorier for første gang til

- forskellige ydelsesstørrelser, og kommuner gives et reelt kortsigtet økonomisk incitament til at kategorisere unge som uddannelsesparate (Beskæftigelsesministeriet 2013b).
- 4 Beskæftigelsesminister Claus Hjort Frederiksens tale til Socialrådgiverdage i 2003.
- 5 http://www.taarnby.dk/media/445340/1999278-13_v1_Offentliggoerelse-Referat-Arbejdsmarkeds-og-Beskæftigelsesudvalget-10122013.PDF

REFERENCER

- Andersen, Jørgen Goul & Jacob Pedersen (2007): *Continuity and Change in Danish Active Labour Market Policy: 1990-2007: The Battlefield between Activation and Workfare*, Centre for Comparative Welfare State Studies (CCWS), Department of Political Science, Aalborg University.
- Andersen, Jørgen Goul m.fl. (red.) (2005): *The changing face of welfare: consequences and outcomes from a citizenship perspective*, Bristol, The Policy Press.
- Anderson, Karen (2001): The Politics of Retrenchment in a Social Democratic Welfare State Reform of Swedish Pensions and Unemployment Insurance, i *Comparative Political Studies*, 34, 9, 1063-1091.
- Arbejdsmarkedsstyrelsen (2010a): *Ny matchmodel – hvorfor og hvordan?*, København, Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Arbejdsmarkedsstyrelsen (2010b): *Ny matchmodel. Sådan og derfor*, København, Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Arbejdsmarkedsstyrelsen (2004): *På kanten af arbejdsmarkedet*, København, Arbejdsmarkedsstyrelsen
- Arbejdsmarkedsstyrelsen (2000): *Vejledning om ændrede rådigheds- og sanktionsregler*, København, Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Bang, Jens (2002a): *Arbejdsevnetometode: en teoretisk og praktisk indføring*, København, Nyt Juridisk Forlag.
- Bang, Jens (2002b): Arbejdsevnetometoden – baggrund og perspektiver, i *Socialrådgiveren*, 3, uden for nummer, 1-10
- Bauman, Zygmunt (2000): *Liquid modernity*, Cambridge, Polity Press.
- Beskæftigelsesministeriet (2014): *Uddannelseshjælp: Regler for visitation af unge præciseres*, København, Beskæftigelsesministeriet.
- Beskæftigelsesministeriet (2013a): *Aftale om en reform af kontanthjælpssystemet – flere i uddannelse og job*, København, Beskæftigelsesministeriet.
- Beskæftigelsesministeriet (2013b): *Alle kan gøre nytte – Udspil til en kontanthjælpsreform*, København, Beskæftigelsesministeriet.
- Beskæftigelsesministeriet (2004): *Bekendtgørelse om visitation og det individuelle kontaktførløb*, København, Beskæftigelsesministeriet.
- Blokker, Paul (2011): Pragmatic sociology: Theoretical evolution and empirical application, i *European Journal of Social Theory*, 14, 3, 251-261.
- Blokker, Paul & Andrea Brighenti (2011): An interview with Laurent Thévenot: On engagement, critique, commonality, and power, i *European Journal of Social Theory*, 14, 3, 383-400.
- Boltanski, Luc (2008): Kritiske handlinger, krav om retfærdiggørelse og bearbejdning af sociale modsætninger, i *Dansk Sociologi*, 19, 2, 13-37.
- Boltanski, Luc & Laurent Thévenot (2006): *On justification: Economies of worth*, Princeton University Press.
- Boltanski, Luc & Laurent Thévenot (1999): The sociology of critical capacity, i *European Journal of Social Theory*, 2, 3, 359-377.
- Boltanski, Luc (2011): *On Critique. A Sociology of Emancipation*, Cambridge, Polity Press.
- Boltanski, Luc & Eve Chiapello (2005): *The New Spirit of Capitalism*, London, Verso.
- Boltanski, Luc (2012): *Love and Justice as Competences*, Chichester, Polity Press.
- Boltanski, Luc & Lars Held (red.) (2011): *Pragmatisk sociologi : en tekstsamling*, København, Hans Reitzels Forlag.
- Borg, Orla (2014): *Psykiatrisk patient vurderet som uddannelsesparat*, i *Jyllands-Posten* d. 11.01 2014.
- Born, Asmund & Per H. Jensen (2005): Dialogue-based activation – A new “dispositif”?, i *International Journal of Sociology and Social Policy*, 30, 5, 326-336.
- Brinkmann, Svend (2014): *Stå fast: Et opgør med tidens udviklingstvang*, København, Gyldendal A/S.
- Brodkin, Evelyn (2011): Policy work: Street-level organizations under new managerialism, i *Journal of Public Administration Research and Theory*, 21, 2, 253-277.
- Caswell, Dorte, Greg Marston & Jørgen Elm

- Larsen (2010): Unemployed citizen or 'at risk' client? Classification systems and employment services in Denmark and Australia, i *Critical Social Policy*, 30, 3, 384-404.
- Clarke, John (2006): Consumerism and the remaking of state-citizen relations in the UK, i Greg Marston og Catherine McDonald (red.): *Analysing social policy: A governmental approach*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 89-106.
- Clasen, Jochen & Daniel Clegg (2011): *Regulating the risk of unemployment: National adaptations to post-industrial labour markets in Europe*, Oxford, Oxford University Press.
- Cruikshank, Barbara (1999): *The will to empower: Democratic citizens and other subjects*, Cornell, Cornell University Press.
- Dean, Mithcell (2009): *Governmentality: Power and rule in modern society*, Newcastle, Sage publications.
- Ebsen, F. & J. Guldager (2002): Kommunal klassificering af langtidsarbejdsløse, i Margaretha Järvinen (red.): *Det magtfulde møde mellem system og klient*, Gylling, Aarhus Universitetsforlag, 61-80.
- Ehrenreich, Barbara (2010): *Smile or die: How positive thinking fooled America and the world*, London, Granta books.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990): *The three worlds of welfare capitalism*, Cambridge, Polity Press Cambridge.
- Fogh Jensen, Anders (2009): *Projektsamfundet*, Aarhus, Aarhus Universitetsforlag.
- Folketingets Samling (2012/2013): *Forslag til lov om ændring af lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, lov om ansvaret for og styringen af den aktive beskæftigelsesindsats og forskellige andre love. Ordførertale*, <http://www.ft.dk/samling/20121/lovforslag/1223/beh1/28/forhandling.htm?startItem=#nav>
- Foucault, Michel (2009): *Security, Territory, Population: Lectures at the College de France 1977--1978*, Hampshire, Palgrave Macmillan.
- Foucault, Michel (2002): *The order of things: An archaeology of the human sciences*, London, Routledge Classics.
- Foucault, Michel (1982): The subject and power, i *Critical inquiry*, 8, 4, 777-795.
- Gilbert, Neil (2004): *Transformation of the Welfare State, The Silent Surrender of Public Responsibility*, New York, Oxford University Press.
- Gøttler, Karsten (2014): *Nybagt mor på barsel skal leve for 2900 kr. om måneden: "Jeg er fuldsætnedig magtesløs"*, i Ekstra Bladet d. 17.01 2014.
- Goul Andersen, Jørgen (2007): Conceptualizing Welfare State Change. The dependent variable problem writ large, Aalborg, Institut for Statskundskab (upubliceret).
- Harrits, Gitte Sommer & Marie Østergaard Møller (2012): Velfærdens målgrupper: Sociale kategorier og politisk legitimitet i indsatsen mod negativ social arv, i *Politica*, 44, 3, 435-454.
- Højlund, Peter (2006): *Social retfærdighed: udkast til en retslære for socialt arbejde*, København, Jurist-og Økonomforbundets Forlag.
- Honneth, Axel (2010): Dissolutions of the Social: On the Social Theory of Luc Boltanski and Laurent Thévenot, i *Constellations*, 17, 3, 376-389.
- Jagd, Søren (2011): Pragmatic sociology and competing orders of worth in organizations, i *European Journal of Social Theory*, 14, 3, 343-359.
- Järvinen, Margeretha & Nana Mik-Meyer (2003): *At skabe en klient: institutionelle identiteter i socialt arbejde*, København, Hans Reitzel.
- Järvinen, Margeretha, Jørgen Elm Larsen & Nils Mortensen (red.) (2002): *Det magtfulde møde mellem system og klient*, Aarhus, Aarhus Universitetsforlag.
- Jessop, Bob (1993): Towards a Schumpeterian workfare state? Preliminary remarks on post-Fordist political economy, i *Studies in political economy*, 40, uden for nummer, 1-39.
- Juul, Søren & Peter Højlund (2005): *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*, København, Hans Reitzel.
- Juul, Søren (2010): *Solidaritet – anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft : en kritisk analyse af barrierer for sammenhængskraft i velfærdssamfundet*, København, Hans Reitzel.
- Kananen, J. (2012): Nordic paths from welfare to workfare: Danish, Swedish and Finnish labour market reforms in comparison, i *Local Economy*, 27, 5-6, 558-576.
- Mik-Meyer, Nana (2004): *Dømt til personlig udvikling: identitetsarbejde i revalidering, Kø-*

- benhavn, Hans Reitzel.
- Møller, Marie Østergaard & Deborah Stone (2013): Disciplining Disability under Danish Active Labour Market Policy, i *Social Policy & Administration*, 47, 5, 586-604.
- Nielsen, Mathias Herup (2014): Nytteaktiveringens retfærdiggørelse: Et pragmatisk sociologisk perspektiv på aktivering af arbejdsløse, i *Dansk Sociologi*, 25, 1, 9-33.
- Petersen, Jørn Henrik, Klaus Petersen & Niels Finn Christiansen (2014): *Dansk Velfærdshistorie Bind 6*, Odense, University of Southern Denmark.
- Rambøll Management (2006): *Evaluering af Visitationsværktøjskassen*, København, Rambøll.
- Ritzau (2013): *Mette Frederiksen vil af med matchgrupper*, (bragt i flere medier).
- Rose, Nikolas (1998): *Inventing our selves: Psychology, power, and personhood*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Rose, Nikolas (1990): *Governing the soul: The shaping of the private self*, London, Routledge.
- Sennett, Richard (2011): *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*, New York, WW Norton & Company.
- Socialministeriet (2001): *Arbejdsevne metode. Metode til beskrivelse, udvikling og forbedring af arbejdsevne*, København, Socialministeriet.
- Torfinng, Jacob (2004): *Det stille sporskifte i velfærdsstaten: en diskursteoretisk beslutningsprocesanalyse*, Aarhus, Aarhus Universitetsforlag.
- Torfinng, Jacob (1999): Towards a Schumpeterian workfare postnational regime: Pathshaping and pathdependency in Danish welfare state reform, i *Economy and Society*, 28, 3, 369-402.
- Triantafillou, Peter (2012): Decentralization as the exercise of power and autonomy: the case of Danish employment policy, i *Journal of Political Power*, 5, 1, 55-71.
- Trickey, Heather & Ivar Lødemel (red.) (2001): *'An offer you can't refuse': workfare in international perspective*, Bristol, The Policy Press.
- Villadsen, Kaspar (2004): *Det sociale arbejdes genealogi*, København, Hans Reitzels Forlag.
- Wagner, Peter (1999): After Justification Repertoires of Evaluation and the Sociology of Modernity, i *European Journal of Social Theory*, 2, 3, 341-357.
- Åkerstrøm Andersen, Niels (2003): *Borgerens kontraktliggørelse*, København, Hans Reitzel.

Mathias Herup Nielsen, ph.d.-studerende, CCWS (Centre for Comparative Welfare Studies), Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet
e-mail: mhn@id.aau.dk